

Літаратурная Беларусь

Выпуск №3 (127)
(сакавік)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.by

Змест

НАВІНЫ: падзеі грамадска-літаратурнага жыцця Беларусі.....с. 2.
 ПАМ'ЯЦЬ: Алесь Жук пра Яна Скрыгана.....с. 3.
 ПРОЗА: апавяданне «Para bellum» Сержукі СЫСА.....с. 4.
 ПАЗЭІЯ: «фрагментарная паэма» «Подзвіг Скарыны» Васіля ЖУКОВІЧА.....с. 5.
 ФОРУМ: «Дзетдомаўкі» Галіны КАРЖАНЕЎСКОЙ і вершы Вольгі РАСТОЎСКОЙ.....с. 6-7.
 ПЕРАКЛАДЫ: перастварэнні Уладзімера АРЛОВЫМ вершаў Глеба ШУЛЬПЯКОВА і Юрыя ЗАВАДСКАГА.....с. 8.
 ПРОЗА: «Аповеды дзяцінства» Іны ШНАРСКАЙ.....с. 9.
 КРЫТЫКА: Уладзімір СІЎЧЫКАЎ і Усевалад СЦЕБУРАКА пра новыя кнігі Яўгена БЯЛАСІНА і Кірыла СТАСЕЛЬКІ.....с. 10.
 ДРУК: агляд чарговага нумара часопіса «ДЗЕЯСЛОЎ».....с. 11.
 СВЕТ: навіны і цікавосткі літаратурнага жыцця замежжа.....с. 12.

Як бачым, наша беларуская справа не безнадзейная. Жыло і будзе жыць наша беларускае мастацкае слова. Слова беларускае!

як пэўны брэнд, імя аўтара, надзённасць тэмы. У чым мы і маглі пераконвацца нядаўна на рэальных прыкладах. Уладзімір Арлоў і Павел Татарнікаў цягам некалькіх гадзін узапар падпісваюць чытачам сваю кнігу «Айчына: маляўнічая гісторыя. Ад Рагнеды да Касцюшкі». Адною з самых важных падзей 24-ай Мінскай кніжнай выставы-кірмашу была аўтограф-сесія лаўрэата Нобелеўскай прэміі Святланы Алексіевіч. З вялікім ажыятам прайшлі прэзентацыі — таксама з подпісамі-аўтографамі, — раман Віктара Марціновіча «Возера радасці» і кнігі замалёвак з натуры «Радзіва Прудок» Андрэя Горвата.

Ці вось яшчэ такі, іншага ўжо плану, красамоўны доказ запатрабаванасці беларускага літаратурнага, у прыватнасці паэтычнага, слова. Ведаю, колькі часу, энергіі, свайго вялікага артыстычнага дару прысвячае чытанню нашых твораў Марыя Захарэвіч. Гаворыць, як многа значыць для яе родная літаратура, наша паэзія. І з захапленнем распавядае, як людзі ўспрымаюць яе чытанне. Нездарма Васіль Зуёнак свой верш, прысвечаны народнай артыстцы, назваў «Голас». «Захарэвіч Марыя — беларускай паэзіі голас узнёслы!»

Другі прыклад. Супрацоўнічаю з паэтычным тэатрам аднаго акцёра «Зьніч», які стварыла і ўзначальвае Галіна Дзягілева. І нязменна адзначаю з удзячнасцю той факт, што на сцэне тэатра ідуць, адзін за адным, монспектаклі, створаныя на аснове тэкстаў беларускіх аўтараў. Нядаўна я прысутнічаў на яе спектаклі «Любіць», які быў паказаны ў актавай залі мінскай гімназіі № 74. Пасля спектакля сустрэліся з настаўнікамі, кіраўнікамі гімназіі. Намеснік дырэктара, яна ж выкладчыца беларускай мовы і літаратуры, Яніна Францаўна Ляўковіч выказала пажаданне, каб на нашым пісьменніцкім З'ездзе прагучала патрабаванне «дадаць яшчэ адну гадзіну на беларускую літаратуру». Яна ж і падзялілася цікавым меркаваннем: «Пры адпаведнай метадэцы выкладання літаратуры вучні не толькі атрымліваюць абстрактныя тэорыі, але праз беларускасць твора пазнаюць сваю краіну, яе гісторыю і яе сучаснае жыццё».

Яшчэ адзін факт. Аднадушна, з незвычайным эмацыйным уздымам успрымаюцца заўсёды нашыя паэтычныя творы ў персана-музычным выкананні цудоўнай спявачкі-патрыёткі Таццяны Грыневіч-Матафонавай. Тое ж можна сказаць і ў дачыненні да ішых вядомых беларускіх бардаў. Так што, як бачым, наша беларуская справа не безнадзейная. Жыло і будзе жыць наша беларускае мастацкае слова. Слова беларускае!

Верай і праўдай

З выступлення на XVII З'ездзе Саюза беларускіх пісьменнікаў

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Падумаў сабе, глядзячы на залу: гэта ж сярод калегаў, дэлегатаў З'езда, шмат малазнаёмых, нават шмат незнаёмых зусім.

Што і радуе, і адначасова бянтэжыць. Радуе, бо нягледзячы на няпростое становішча нашай пісьменніцкай арганізацыі, яна, тым не менш, папайняецца, расце. Бянтэжыць, засмучае тое, што праз адсутнасць неабходнай матэрыяльнай базы Саюз не мае магчымасці нармальна ажыццяўляць сваю статутную дзейнасць, а гэта значыць — не толькі распрацоўваць літаратурна-культурніцкія праекты і праграмы, праводзіць канферэнцыі, «круглыя сталы», семінары, прэзентацыі, вечары памяці і г.д., але, апроча ўсяго гэтага, не ў стане ствараць умовы, спрыяць таму, каб яго сябры маглі асабіста сустракацца, бачыцца, раіцца, дзяліцца сваімі задумамі і планами, інакш кажучы: мець пэўную апору і стымул у сваіх творчых і чалавечых узаемастанках. Вядома, пісьменніцкая справа — справа найперш індывідуальная, так бы мовіць, аднаасобніцкая, але ж... Прывяду — замест вядомага выказвання Антуана Сэнт-Экзюперы пра вартасць нашых сустрэч-узаемін — уласныя радкі:

Сустрэчы — не проста збліжэнне: ідзе праз іх шум і тлум узаемапамнажэнне нашых душ і дум. Сустрэчы — не проста збліжэнне: яны — антыпод адчужэння...

Згадваецца, з якім адметным пачуццём гаварыла і пісала пра нашу людскую і пісьменніцкую

сябрыну (яе любімае слова) Ніна Мацяш. І нават была пагадзілася ўзначальваць абласное аддзяленне Саюза і з самаахвярнай адданасцю выконвала гэты абавязак. Ведаю, як непакоіўся за лёс нашага творчага аб'яднання, за нашыя ўзаемадачынненні Народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч. Пра гэта заўсёды заходзіла размова, калі наведвалі яго, цяжка хворага, мы з акадэмікам Радзімам Гарэцім. Мінулы год, памятаеце, лічыўся годам культуры. Чаму менавіта так лічыўся і чым такім адметным вызначыўся, увайшоў у гісторыю? Цяжка сказаць, бо нічога вартага, значнага ў гэтым «культурным годзе» не адбылося. А магло б адбыцца. Магла б мець месца, як мінімум, адна важная, вартая «Году культуры» падзея. Якая? Адмена распараджэння аб канфіскацыі Дома літаратара і вяртанні яго законнаму ўладальніку — Саюзу беларускіх пісьменнікаў. Не толькі маю маральнае права, але і мушу пра гэта гаварыць, бо ў траўні 1976 года разам з Максімам Танкам і Іванам Шамякіным у прысутнасці кіраўнікоў рэспублікі прымаў урачыста ключ ад будаўнікоў. Меў непасрэднае дачыненне да абжывання новага будынку, быў сведкам, як Дом становіўся неўзабаве важным цэнтрам

не толькі літаратурнага, але і грамадска-культурнага жыцця Мінска. Даводзіцца вось пра гэта гаварыць у мінулым часе.

Пры ўсім пры тым пішам, друкуемся... А што, шанюныя калегі, чытаем на сённяшні дзень? Што, каго? Што, каго перачытаем? У дадзеным выпадку атрымалася неяк так, што я перачытваў і чытаў у асноўным нашу публіцыстыку. Ці ні кіруючыся парадай свайго шматгадовага сябра, таварыша і паплечніка Ніла Гілевіча, што «не перачытваючы — усенародна — Купалу, мы да беларускай Беларусі не дойдзем», пачаў з артыкулаў Янкі Купалы. Перачытаў іх у адной з самых маіх дарагіх і яшчэ да таго ж зручных для карыстання кніг — выдадзеным у 1993 годзе томіку пад назвай «Жыве Беларусь», з прадмовай і каментарамі Вячаслава Рагойшы. Затым перачытаў, з тымі ж цікавасцю і пранікненнем, публіцыстыку Максіма Багдановіча, змешчаную ў трэцім томе новага збору яго твораў і дапоўненую ўдала аднайменным пасляслоўем Уладзіміра Конана (2001 год). Тут жа падаспела кніжыца, на светлым пераплёце якой значылася выразнымі шрыфтамі: «Максім Гарэцік. Публіцыстыка 1918–1919 гг. Смаленск–Менск–Вільня». Не мог не згадаць і згадаць, асвяжыў у памяці старонкі зборнікаў Васіля Быкава «Праўдай адзінай» і «На крыжах». Апошні, дарэчы, адкрываецца памятным, у пэўным сэнсе гістарычным выступам пісьменніка на, зноў-такі, памятным, пятым З'ездзе нашага Саюза. Выступ, напому, заканчваўся словамі: «Пакуль мы будзем з'яднаны па важнейшых пытаннях нашага жыцця і будзем гаварыць пра тое адкрыта, беларускі народ можа

спадзявацца на добры лёс сваёй літаратуры».

Далей — болей. Пайшлі, перачыталіся, праглядаліся, чыталіся кнігі: «Апакаліпсіс па графіку» Алеся Адамовіча, «Які ён, шлях Беларусі, да дэмакратычнай дзяржавы?» Альфрэда Майхровіча, «У віры быцця» Ніла Гілевіча, «Перадусім Беларусь. Згадваючы Генадзя Бураўкіна» (укладанне і каментары Сяргея Шапрана), «Чарнобыльскія пантэоны: сны і явы» Эдуарда Збароўскага, «Саркафагі страху» Міхася Скоблы, «Карчаватка» Міколы Гіля...

Гэтае перачытанне і чытанне было карыснае яшчэ і тым, што нагадвалі — своеасаблівы эффект лакмуса, — пратакія «неад'емныя рысы беларускай літаратуры, як высокае пакліканне, служэнне верай і праўдай беларускай справе, глыбокае ўсведамленне адказнасці за лёс свайго народа, роднай Бацькаўшчыны. У гэтым, уласна кажучы, і сэнс шчырага прызнання паэта:

*Я адпачыў народу,
Чым моц мая магла:
Зваў з пугай на свабоду,
Зваў з цемры да святла.*

Яшчэ адно, наступнае меркаванне. Адносна, так бы мовіць, зваротнай сувязі. У дачыненнях тых, хто піша, з тымі, хто чытае, хто, у прыватнасці, шануе і бароніць створанае намі. У свой час лабараторыя «Новак» правяла, на замову Саюза беларускіх пісьменнікаў, даволі грунтоўнае апытанне, прысвечанае культуры і асаблівасцям чытання грамадзянаў краіны. Вынікі, гэтыя самыя «адсоткі», вытлалі да не вельмі суцэльна. Ды безнадзейна. Фіксаваўся ў полі чытацкіх зацікаўленасцяў такія моманты,

Ян Скрыган

А буслы кружылі і будуць кружыць

Пра Яна Скрыгана

Упершыню гэтае прозвішча пачуў яшчэ школьнікам ад свае настаўніцы Марыі Іванаўны. Што пісьменнік родам з недалёкае слуцкай вёскі Труханавічы, не магло не зацікавіць.

Алесь ЖУК

З апомніў вокладку і назву кнігі «Иду по следам твоим». Не ведаю, праз што: ці з-за перакладу, ці не на тое апавяданне натрапіў адразу, ці яшчэ не дарос да разумення кнігі, але яна мяне не ўразіла...

Толькі праз некалькі гадоў трапіла мне ў рукі другая кніга Яна Скрыгана, невялікага фармату, у цвёрдых светла-карычневых вокладках, з простаю назваю «Апавяданні». Кніга дасюль захоўваецца ў мяне, і калі бяру яе ў рукі, уздымае сэрца як і тады, пасля прачытання «Таісы». Апавяданне гэтае, відаць, было якраз для майго ўзросту, перапоўненае рамантычнасцю і закаханасцю, што не магло не закрануць маладую душу. Ды і мова, пластыка яе, гучанне, лад, душа — усё роднае з дзяцінства і на ўсё жыццё.

З таго часу не прапускаў ужо нічога, надрукаванага пісьменнікам, болей таго, чакаў новых публікацый у перыёдыцы. Пісаў Іван Аляксеевіч не памногу, не паточна.

Побач з кнігаю «Апавяданні», выдадзенай першаю пасля вяртання з доўгіх пакутлівых дарог рэпрэсавання, якім суровы лёс не абмінуў Яна Скрыгана, стаіць у мяне на паліцы і другая — «Ранішнія росы». Старонкі кнігі скрозь пападрэсліваны. Ужо тады я сам пачынаў актыўна пісаць. І кніга «Ранішнія росы» стала для мяне своеасаблівым падручнікам. Яна вучыла і разуменню мовы як жывой істоты, і адказнасці за напісанае слова, за кожную літару ў ім, асабліва вучыла адчуванню і ўменню трымаць беларускі лад мовы, умению шукаць той непаўторны «гук», пра які гаварыў Іван Бунін.

Дзіўна, але вось так закрануты творчасцю Яна Скрыгана, любіны ў яе, не памятаю, калі і як пазнаёміўся з ім асабіста. Хутчэй за ўсё, адбылося гэта ў часопісе «Полымя», дзе працаваў Іван Аляксеевіч (такія яго «пашпартныя» імя ды імя па-бацьку), калі я пачаў насяціць па рэдакцыях свае апавяданні. І знаёмства гэтае, адбылося проста і натуральна, таму і не запала ў памяць. Натуральнасць у паводзінах у Івана Аляксеевіча была гэтая ж, як і ў апавяданнях.

Потым Іван Аляксеевіч перайшоў працаваць у «Энцыклапедыю». Работа там вымагала адназначна цэлы дзень, шукаць і знаходзіць патрэбныя свае беларускія тэрміны, а не капіраваць іх з рускае ці замежнае мовы.

Беларуская лексіка, дзякуючы Івану Аляксеевічу, узбагацілася важна. Для прыкладу, свідравіна, радовішча сёння успрымаюцца так, быццам яны спрадвеку былі ў беларускай мове, а магло б стацца так, што былі б скалькаваныя «скважына», «месцараджэнне» і шмат іншага, што б цалкам адпадала памкненням аматараў «эліцыя» дзвюх моў. За клопат пра пісьменнасць першай беларускай энцыклапедыі загадчык літаратурна-кантрольнай рэдакцыі БелСЭ пісьменнік Ян Скрыган атрымаў Дзяржаўную прэмію.

На той час скочылася хрушчоўская адліга, прыйшлі брэжнеўскія прымаразкі, на якія людзі, прайшоўшыя гулагаўскія пакуты, адрэагавалі адразу. Яны памяталі горкі сталінскі ўрок: «Раней выйдзеш — яшчэ раз сядзеш». Трэці раз нікому «сідзіцца» не хацелася, а таму былыя вязні прыцішылі актыўнасць, пазбягалі гаварыць, а тым болей пісаць пра перажытае.

У сувязі з гэтым успамінаюцца доўгія прагулянкі ў Каралішчавіцкім лесе з Сяргеем Грахоўскім. Сяргей Іванавіч многа расказваў з перажытага, ад яго я даведаўся пра лёс братаў Шашалевічаў, з якімі той сябраваў, пра трагічную смерць драматурга Васіля Шашалевіча, сведкам якой быў, ад яго я даведаўся, што сапраўднае прозвішча Андрэя Мрыя Шашалевіч.

Я разумеў, дзеля чаго ўсё расказваецца, і вечарамі запісаў тыя апаведы, і не толькі Грахоўскага, але і непрыкрымага да яго Паўла Пруднікава, і Станіслава Шушкевіча...

На шчасце, тыя апасенні не спраўдзіліся, Грахоўскі напісаў аповесці пра перажытае; як і раней, выдаваліся кнігі былых рэпрэсаваных, перакладзіліся на рускую і іншыя мовы, у тым ліку і замежныя.

У 1975 годзе былі выдадзены выбраныя творы Яна Скрыгана ў двух тамах, у 1985 годзе было зроблена другое выданне выбранага, больш пашыранае. У белакроневых вокладках, з супервокладкамі, на якіх фатаграфіі пісьменніка ад маладосці да сталага веку, таму праілюстраваны фотаздымкамі розных гадоў, выказваннямі пра творчасць Яна Скрыгана, Максіма Гарэцкага, Янкі Брыля, Івана Мележа, Міколы Лобана, Івана Шамякіна, Заіра Азгура, перакладчыка Норберта Рандава і многіх іншых. Абодва выданні падараваны мне Іванам Аляксеевічам з аўтографамі, бо і ў другім выданні аўтар палічыў патрэбным пакінуць маю прад-

Злева направа: Сцяпан Сямашка, Паўлюк Шукайла, Пятрусь Броўка і Ян Скрыган. Полацк, 1927 г.

мову, напісаную да першага выдання выбранага. Аўтограф на другім выданні вельмі крапальны: «Дарагі мой! Усё даўняе ў гэтым надпісе: і павага, і падзяка, і любоў. Ян Скрыган 12.11.85.»

З Іванам Аляксеевічам сустракаліся не часта, хіба што ў Саюзе пісьменнікаў на пасяджэннях ці мерапрыемствах, а там сам-насам доўга не пагаворыш...

Можа таму і запомнілася тая сустрэча на пачатку лета, калі сама раскашавала маладая зеляніна. Іван Аляксеевіч пад канец дня зайшоў у Саюз пісьменнікаў па нейкай асабістай справе. І мы з ім учынілі позні абед у кафэ Дома літаратара, дзе панаваў прыемны халадок і бязлюддзе. Заказалі па чарцы, і пасля першага кілішка Іван Аляксеевіч не мог устрымацца ад свайго любімага слоўка: «Смаката!»

Гаварылі найбольш пра родныя мясціны. Яго Труханавічы таксама былі на беразе некалі прыгожай рэчкі Лакнеі, як і мой Клешаў. Я памятаю яшчэ дзіцячай памяццю, як экскаватары рабілі з рэчкі чорныя глыбокія меліярацыйны канал, чорныя валы торфу па берагах. Яшчэ раскашавалі шмат траўм лугі ў пойме, але пасля таго, як вада сцякла, лугі былі пераараны магутнымі мацэпураўскімі плугамі, якія павыдзіралі з торфу карчы магутных дрэў. Карчы стаялі як пачвары, пакуль не павысыхалі і людзі не папілавалі іх на дровы. Цешылі вока толькі старыцы, аблямаваныя трыснягамі, рагознікам, які мы называлі кіяшнікам, аерам і сітнягом. Да таго часу, як Іван Аляксеевіч вярнуўся з пакутных дарог на радзіму, высахлі і старыцы, з'араліся нароўні з усімі тарфянымі палямі, якія пазней засялі травамі. А якой жа прыгажуняй памятаў Лакнею Ян Скрыган, чалавек, старэйшы за мяне болей чым на сорак гадоў!

Гаварылі мы з ім найбольш пра час мінулы. Бо пасля меліярацый пазнікалі многія гайкі і пералескі, урочышчы. Таму мы надоўга замаўкалі. Я першы раз дзіцем ехаў у Слуцк на падводзе палявымі дарогамі. Ад майго Клешава да горада кіламетраў сямнаццаць, ад Скрыгановых Труханавічаў і ўсе дваццаць пяць, калі не болей, набярэцца. Палявыя дарогі і з Труханавіч, і з Клешава перад вёскай Паўлаўка сыходзіліся ў адну, а потым цераз Сярагі, Варкавічы, Лучнікі — і ўжо лічы ў Слуцку. За Паўлаўкай у полі я тады налічыў чатыры ветракі. А колькі гэтых ветракоў памятаў Іван Аляксеевіч! Ён жа пасля 1918 года вучыўся ў Слуцкім духоўным вучылішчы, у школах першай і другой ступені, у рэальным вучылішчы, змешанай гімназіі, у Слуцкім сельскагаспадарчым тэхнікуме, працаваў у акруговай газеце «Вясковы будаўнік». Рэдактарам газеты быў Паўлюк Шукайла, які арганізаваў філію «Маладняка» ў Слуцку. Ян Скрыган тады ўжо пісаў вершы, стаў членам філіі. Але ў хуткім часе акругу скасавалі, газету зачынілі, Шукайла паехаў працаваць сакратаром райкама ў Расоны, следам падаўся і Ян Скрыган. Там і было напісана апавяданне «Таіса» і ўпершыню надрукавана ў «Чырвонай Полаччыне».

А што дачыць ветракоў, то толькі адзін дажыў да вяртання Івана Аляксеевіча з пакутных дарог дадому. Я школьнікам памятаю яго ў полі непадалёк ад Труханавіч; з пашкуматыным ветрам крыллем, гэты дон-кіхотаўскі вораг адзінока стаяў у полі, пакуль не ўпаў ад спарэхлеласці.

А колькі іх памятаў Іван Аляксеевіч!

Ён глядзеў некуды назад у далечыню востра, жыва, але і зажурана. Тое ў жыцці было далёка-далёка. Не было ўжо

сястры, пуставала бацькоўская хата, не было да каго ехаць...

Іван Аляксеевіч ажывіўся ад маёй прапановы сесці разам у машыну, пабыць у Труханавічах, пагасціць у маіх бацькоў, з'ездзіць без тлума, без сустрэч.

— Пабудзем у Слуцку...

— Не люблю там бываць. Счуваю ён зусім, не той горад, які люблю і помню. У Капылі прыветней, цяплей па-свойску, — прызнаўся ён.

Я ведаў, што Іван Аляксеевіч меў на ўвазе, гаворачы пра Слуцк, ператвораны ў пасляваенныя гады ў суцэльныя ваенныя гарадкі.

Марыцца нават і немаладым людзям лёгка, наіўна, па-дзіцячы, але мары такія рэдка калі збываюцца. І мы ў тое лета не выбраліся ў паездку, а потым Іван Аляксеевіч пачаў хварэць...

У часы начнога неспакою перачытваю любімых пісьменнікаў. Заканчваю перачытванне Яна Скрыгана класічным апавяданнем майстра «Над гаем кружылі буслы». Вечная ў літаратуры тэма кахання, здрады яму, якая развяла яе і яго, але і праз многія гады сэрца не хоча змірыцца з гэтым, жаданне кахання і шчасця засталася, але дарогі іхнія занадта далёка разышліся, часу на збліжэнне ўжо няма — жыццё пражыта, засталася толькі паміраць. І над усім гэтым кружаць назаўжды парныя белыя буслы...

А перад гэтым бачу дарогу героя апавядання ад Труханавіч да старажытнага мястэчка Грозаў, дзе пасярод плошчы прадаўгаватая з карычневай цэгля будыніна. У ёй па перыметру крамы адзення, абутку, тканіны, гаспадарчых, канцылярскіх тавараў, школьных прыналежнасцяў, — кнігарня...

Бачу, як перад адлетам у вайну над нашымі палямі і палеткамі кружаць невялікія чароды буслоў. У вышыні ў пагусцелай удолю зямлі яны ледзь бачныя, кругамі апускаюцца зусім нізка, прыгожыя, белыя, вялікія, і зноў кругамі ўзлятаюць у вышыню ў велічным, зачараваным палёце.

...Угледзеў яго праз акно тралейбуса на плошчы Перамогі ля кіёску «Саюздруку». У вайсковага крою афіцэрскай зграбнай куртцы — стройнага, з палявою сумкаю цераз плячо, з ядлоўцавым кічкам, якія ён любіў майстраваць. Тралейбус крануўся, а Іван Аляксеевіч такім і застаўся ў маёй памяці ўжо чвэрць стагоддзя.

Подзвіг Скарыны

Фрагментарная паэма

Васіль ЖУКОВІЧ

Светлай памяці Алега Лойкі

1. Захапленне

«Жыцце Ефрасінні...» чытаў дапазна
Вечарамі Францішак тым летам —
Нечуванага новага многа спазнаў
З рукапіснае кнігі падлетак.

Ён убачыў памкненне духоўна расці
І жаданне сваю волю слухаць,
І няўхільнасць да вернае мэты ісці,
Справу ўласнага розуму рухаць...

Еўфрасінні жыццё ён спасцігнуў душой
І да простае чыстай высновы прыйшоў:
Варта справай жаданай грунтоўна
заняцца —
Ты не станеш з пустою забаваю знацца.

Ды хлапчына задумаўся, гледзячы ў даль,
У жаданні праўдзівага цуду:
«Эх, ніводнае кнігі не маем, на жаль,
Зразумелае простаму людю!

А без кніжак прасветлых як свет
зразумець?»
Апаноўвае клопат Францішка:
Слаўны Полацк павінен, павінен займець
Друкаванья ясныя кніжкі!»

2. Прадчуванне

Так не спіцца на золку! «Ці то нейкі знак?
А ці проста гарача ў хаце?»
На рачны ціхі бераг выходзіць юнак,
Не збудзіўшы ні брата, ні бацькі, ні маці.

Сонца яснае над Палатой
Узышло, пазалочвае раніцу.
Хлопцу бачыцца лік Еўфрасінні святой,
Ад яе чуе, быццам ад маці сваёй:
— Навука — твая абранніца.

І такі апантаны прыходзіць настрой,
Да навукі адчутая цяга радуе,
І ўжо вабіць хлапца еўрапейскі прастор:
Вільня, Кракаў, і Прага, і Падуя...

3. Маналог закаханага Скарыны

Светлая Маргарыта!
Гожая Маргарыта!
Радасць мая Маргарыта!
Я не магу табе сказаць адкрыта,
Як пра цябе мне жаўранак спявае,
Да сонейка ўзлятаючы над жытам,
Як пра цябе пая салюка ў гаі.
О Маргарыта!
Ты для мяне жаданая такая!
Ды я — кнігар, яшчэ — вандроўнік вечны,
Нібыта сон здзяйсняю вешчы, —
Займаюся святою справай...
Не ведаю, ці маю нават права
Стаць мужам, бацькам; і маўчу таму я,
Я не прашу, каб стала ты маёю,
А без цябе так часта я сумую,
Паранены тваёй красою!

4. Ашаламляльны поспех

Год тысяча пяцьсот дванаццаты...
Вядомы ў Падуі ўніверсітэт;
Там надвячоркам лістападаўскім
Сабраўся быў увесь навукі цвет.

«Дзеля чаго?» — спытаюць многія.
О, там савет славуных не драмаў:
Два дні прад ім іспыты строгія
Вучоны з Полацку трымаў.

Сваімі ведамі глыбокімі
Усіх Скарына малады скарый:
Там доктара ступень высокую
Бліскуча ён абараніў.

Свяцілы ўсе вучоныя віталі
Францішкаў светлазорны талент,
Там праслаўлялі хлопца як маглі.
Авацыя грывела ў залі —
І воплескі, і воклічы гучалі
У гонар сына нашае зямлі.

5. Францішкавы жніво і сяўба

Год тысяча пяцьсот сямнаццаты...

Дзень шосты жніўня рушыў вобмацкам
Праз туманы... У гэты час
Пад слаўным горадам пад Полацкам
Ішло жніво ярка.

Ну а ў Скарыны ў Празе свята —
Жніва-сяўбы гарачая пара:
Сышло з друкарскага варштата
Найперш выданне «Псалтыра»,

Аздобленае, адмысловае,
Яго сагрэтае душой,
Бо створанае роднай моваю,
Даступна-яснаю, жывой.

Падобных будзе кніг нямала
У слыннага у кнігара...
Але здзяйсненне цуда-мары
Пайшло з выдання «Псалтыра».

Якая велічная з'ява —
Ягоны пражскі першадрук!
Святая мара стала явай,
Бо кніга пойдзе ў рукі з рук!

Яе займее Полацк родны,
Яна не праміне людзей
Дзеля учынкаў добрых, годных,
Дзеля цудоўных, чынных дзей...

Сардэчна дзякуе Скарына
Сябрам спагадлівым усім,
Друкарні Паўла Севярына
І Празе, і землякам сваім.

Удзячны Бібліі і Богу,
Свяшчэннай полацкай зямлі,
Крутыя ўзгадвае дарогі,
Якія к поспеху вялі.

6. Кароткі маналог Маргарыты

Францішку мілы мой!
Вучонасцю сваёй
Еўропу ты скараеш.
З любоўю і з натхненнем
Выданні ўсё ствараеш.
Табе не да сям'і стварэння.

Шмат год не быў са мной сам-насам.
Адвернік Юры мне тым часам
Прапанаваў сысціся ў шлюб,
Ў нас намячаюцца заручыны —
Не асуджай, Францішку любы!
З табой жа мы жыццём разлучаны...

7. Пачуццё Радзімы

Пчолы бароняць вуллі свае...
Так і людзі ахоўваюць край свой родны.
Каб Радзіме быць свабоднай,
Біцца трэба за яе —
Адбівацца кожны раз
Гэтак мужна, па-геройску,
Як пад Воршаю Астрожскі,
Як пад Клецкам — Глінскі-князь.

Тыя воі ў грозны час,
Што стаялі за краіну,
Узрушалі, і не раз,
Палачаніна Скарыну;

І натхнялі узрасці
Рэнесансавым тытанам,
Слаўнай справай апантаным
У напружаным жыцці.

8. Самаадданы

Скарына варты пахвалы
Усенароднай.
Да працавітае пчалы
Ён так падобны!
Свайму народу здабываў
Ён мёд духоўны,
Той мёд, які спрадвек даваў
Эфект ахоўны;
Непараўнальны мёд, які
Дае народу
Любоў да кнігі на вякі
І асалоду.
Той мёд гаючы
Да святла
Дае памкненне
І ад бяспамяцтва і зла
Дае збавенне.
Скарына варты пахвалы,
Ды не фармальнай.
Ён так падобны да пчалы
Самаахварнай!

9. У Вільні

Другая палова дваццатых гадоў.
Скарыну яго лёс у Вільню прывёў.
Дукаты і пенязі ён дастае —
Друкарскія рухае справы свае
(Бы з выраю птушкі, ўсё новыя кніжкі
У свет вылятаюць з друкарні Францішка),
Асветную дзейнасць сваю паскарае.
А што ў Маргарыты? Як замужам ёй?
Жанчына становіцца рана удавой:
Адверніка Юрыя смерць забірае.

Тут, якар кінуюшы з дарог,
У вэкаўскай сталіцы,
Прышоў Скарына на парог
Да Маргарыты ў камяніцу.

Як і раней, у мора спраў
Хай акупаўся з галавою,
Каханне не ігнараваў
І ажаніўся з удавою.

Ён з ёю двух сыноў прыдаў
І зведаў ласку, шчыраванне
І аніяк ён не ўяўляў,
Што блізка вір выпрабаванняў.

Пасля пажару ў Вільні мор
Людзей выкошаў нечакана.
Падкралася цяжкая хвор
І да Францішкавай каханай...

10. У агні

Варожы быў агонь, які
Знішчаў Скарынавы выданні.
Прынёс агонь, ліхі такі,
Пякельнае выпрабаванне.

Кнігар убачыў, як агонь
Выданні паглынае —
Здалося, што й душа яго
У тым агні канае...

Не толькі кнігі на кастрах —
І людзі мужныя згаралі,
А думкі-сокалы ў вяках
Над папялішчамі ўзляталі.

Каналі каты-крумкачы,
А словы несмяротнай сілы,
Ад сэрца к сэрцу ідучы,
Імгненна набывалі крылы.

І нараджаліся на свет
З любоўю кнігі, быццам дзеці,
Каб не зваліся плод і цвет
Духоўнасці на белым свеце.

11. Няволя і вызваленне

Што вы нарабілі, крэдыторы
Ўмерлага Францішкавага брата?!
Вы Скарыну прычынілі гора
«За даўгі», а ён невінаваты!

Месяц люты снежны і марозны.
Месяц люты выпай гэтакі злосны:
У няволі смутак невыносны!..
Воляю павеяў май дзівосны,

Бо Раман-пляменнік — малайчына:
Не змірыўся з горкай дзядзькі доляй —
Караля патурбаваў хлапчына
І Скарыну вызваліў з няволі.

12. Трыумфальнае святло

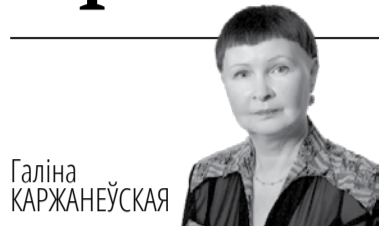
У справах цудоўных
вучонага сына —
святло старажытнай
адметнай краіны.
Ён — першадрукар,
ён тварца вечных кніжак —
Францішак Скарына,
Скарына Францішак!

Жыве яго Слова —
ў ім дух адраджэння,
малітва-замова
супроць адчужэння.
Хвала табе,
родная маці-краіна,
што ты ўздавала
прамудраага сына,
што ты акрыліла
Францішка Скарыну!

Святло заветаў
прайшло праз вякі.
Далёкі Скарына
нам блізкі такі!
Нібыта ікону,
відаць, на вякі,
малююць натхнёна
яго мастакі;
і пішуць паэты
пра подзвіг яго,
ягонай асветы
нязгасны агонь.

Бог кнігі, бязбожнікаў ён не карае,
не ганіць нікога і не дакарае,
а ўсё прапаведае людзям любоў
да веры, да ведаў, сваіх каранёў.
Ён памятае берагі Палаты,
вяртаецца з пройдзенай годна вярсты,
ён нам, доктар духу, нясе ачышчэнне
і ад спусташэння жывое збавенне, —
Францішак Скарына, святы.

Дзетдомаўкі Тры гісторыі з жыцця

Галіна
КАРЖАНЕЎСКАЯ

**Я іх ведаю не так даўно.
Тры немаладыя жанчыны,
тры абяздоленыя
вайной маленствы.
Негаваркая Валя, якая
нікога не заклапочвае
сваімі праблемамі...
Надзя з настаўніцкімі
камандзёрскімі ноткамі ў
голесе... Жыццярэдасная
Вольга... Дзетдомаўкі.**

Мая стрыечная сястра знайшлася гадоў пятнаццаць таму. На самай справе яна нікуды і не гублялася. Проста яе шматлікія родныя цёткі, у тым ліку і мая маці, ніколі не расказвалі пра сваю старэйшую сястру Веру, якая загінула ад рук акупантаў. Трое малых дзяцей засталіся ў другой бабулі, бацькавай. Наша баба Антаніна ўнукаў не забывала, адведвала, пакуль жыла... Ды памерла рана.

Валя працавала медсястрой у мінскай бальніцы, гадала сына, кантакты мела пераважна з раднёй бацькі. Але і пра матчыну помніла: напісала камусьці з нашых, так да мяне трапіў яе адрас. А тэлефон знайсці — справа тэхнікі!

...У нашу кватэру зайшла жанчына з ахматаўскім сухарлявым тварам, у нязвычайным саламяным капялюшыку і старамодай вязанай кофтацы. Мне, як малой, працягвала рукі мая невядомая сястра!

Мая сястра Валя

Адзін з «дзяцей вайны» ў мемуарах усур'ез вінаваціў сваіх бацькоў: чаму яны нарадзілі яго на гора ў разгар ліхалецця. Валянціне Казіміраўне Каспаровіч выпала з'явіцца на свет 8

сакавіка 44-га года. Зусім мала заставалася да вызвалення. Вайна асіраціла дзіцёнка ў калысцы, сыходзячы.

Матуля бясследна знікла, яе забралі немцы за сувязь з партызанамі. Бацька-партызан згінуў увогуле недарэчна. Пры наступленні Чырвонай Арміі яго застрэліў савецкі афіцэр (людзі казалі — п'яны), бо на Казіміры Галінеўскім з-за тагачаснай галечы было апранута штось нямецкае...

Так трое дзяцей у адначасе засталіся сіротамі. У 45-ым, гуляючы з хлапчукамі, нарваўся на міну брат Віця. Бабуля Марыя Феліцыянаўна на дваіх унукаў атрымлівала 12 рублёў дапамогі. Больш дзяржава адшкадаваць не магла: асноўныя сродкі ішлі на «гонку ўзбраенняў». Грошай не хапала, каб абуць і апрануць дзяцей. У першы клас у Карытнае дзяўчынка пахадзіла з месяц, а потым давялося кінуць: босаю ж не находзіся...

Бабуля звярталася да сваіх дачок і сына: «Вазьміце Казікавых дзяцей!» Ніхто братавых не ўзяў, ва ўсіх свае... На старую насядалі суседзі: здавай у дзіцячы прытулак, бо ты іх не дагледзіш.

Толькі ў восем гадоў Валя стала першакласніцай. Яе з братам Толем аформілі ў Свіслацкі дзіцячы дом, што ў Асіповіцкім раёне. Пра той перыяд жыцця Валя гаворыць з удзячнасцю і настальгіяй:

«Дырэктарам у нас быў заслужаны настаўнік Беларусі Уладзімір Дзмітрыевіч Грышановіч. Жыў з намі на тэрыторыі. Пасадзіў сад, у якім мы рабілі градачкі. Свая гаспадарка была ў нас са свінкамі... Два жылыя карпусы, два пакоі для падрыхтоўкі ўрокаў... Мясціна харашэнная: паміж Свіслаччу і Беразіной. А лес! А жоўценькі ўвесну луг! У вачах тое хараство стаіць дасюль».

Валін фотаздымак вісеў на дошцы гонару, працы яна не баялася, а галоўнае — яе ніхто не крыўдзіў. Рада была б паверыць, аднак заўважыла, што сястра занадта маўклівая і закрытая, што можа сведчыць пра дзіцячыя — прыхаваныя і нязжытыя — душэўныя траўмы.

Выхаванцы былі прыстойна апрануты, заўсёды пакормлены. Нездаровыя і слабыя атрымлівалі дадатковы паёк. Спалі на матрасах, напханных саломая, у вялікіх пакоях. Усё жыццё сястры сніўся агульны пакой і шарэнгі ложкаў. Кожнае лета дзяўчынку браў да сябе брат бацькі, дзядзька Віця Галінеўскі.

«Як ты думаеш, чаму ён гэта рабіў? Навошта я ім была?» — пытаецца Валя.

«Мабыць, таму, што адчуваў адказнасць».

Цяжка перажыла сястра нядаўняю смерць дзядзькавай жонкі. Гэта была апошняя нітка, якая звязвала Валянціну з родам...

Сястра заўсёды была худзенькай, саромелася і свайго целаскладу, і мужчын. Я насмелілася задаць ёй прамое пытанне: «Валя, ты ў нас развядзёнка ці ўдава?» І пачула сумную гісторыю, як муж разбіўся ў аварыі пад Лагойскам, пакінуўшы жонку з чатырохгадовым сынам. Толькі тады ўспомніла яна прадказанне гадалкі: «Замуж выйдзеш, але ён будзе ездзіць і памрэ не сваёй смерцю».

Сын Кірыл працуе на Беларускай чыгунцы, нявестка — у дашкольнай установе. У Валінай «двушчы» гадуецца двое ўнукаў. Дзіўнае супадзенне: нашы ўнучкі нарадзіліся ў адзін год з розніцай у пяць дзён, у адным радзільным доме...

Надзя

З другой дзетдомаўкай, Надзеяй Іларыёнаўнай Іюльскай, я пазнаёмілася ў асяродку грамадскіх актывістаў. Мы разам выходзілі на шэсці, збіралі подпісы, клеілі партрэты, назіралі на выбарах. Мы з ёй аднадумцы.

Як вы маглі заўважыць, у Надзі прыдуманая, штучная

прозвішча. Якое далі ў дзіцячым доме, такое і мае. Дзяўчынку падкінулі зусім не ў пялюшках і нават не ў дзіцячы дом — да чырвонага будынка гарадскога аддзела адукацыі, што на Кірава. А там па службе якраз знаходзілася кіраўнік сацыяльных устаноў Аляксандра Якаўлеўна Кудрэвіч. Надзя ў чатыры годзікі ведала сваё імя, а прозвішча далі па месяцы, калі знайшлася. Год нараджэння напісалі прыблізна, 1943, дату прыдумалі. Надзя плача ў трубку і цяпер, успамінаючы сваю дэтэктыўную гісторыю.

Перш яна трапіла ў 3-і дашкольны дзіцячы дом, што за Чэрвеньскім рынкам. Потым выхаванцаў перавялі ў спецстановаву №7, на вуліцу з невymoўнай назвай «Асавіяхімаўская» (у раёне старога аэрадрома).

Салідны быў дзетдом: з падарункамі ад шэфу, з летнімі выездамі, з развітай мастацкай самадзейнасцю, канцэртамі, гурткамі... Хтосьці парупіўся, каб у трох групах правялі адбор у харэаграфічнае вучылішча. Выбралі дзевяць дзяўчатак розных узростаў. Некаторыя з групы танцавалі ў ансамблі беларускага народнага танца імя Апанасенкі. А хорам на тры галасы кіраваў Барыс Львовіч, і яны нават перамагалі 8-ы — з музычным ухілам — дзіцячы дом у двары ГУМа...

Надзя захавала пажоўклы нумар газеты «Зорька» за 26 ліпеня 1958 года, дзе змясцілі рэпартаж пра летні лагер у Дзяржынскім раёне. Жыва так, хораша напісаны, бо належыць пяру пісьменніка М. Герчыка. Ён пісаў, як выхаванцы ўдзельнічалі ў будоўлі, даглядалі кабылку і свіней, палолі калгаснае поле... Праз паўстагоддзя Надзя з сяброўкай Валяй Даніловіч едуць на станцыю Негарэлае і шукаюць у зарасніках той летні дом. Не знайшлі. Да рэчкі Ператуці не трапілі, бо ішоў дождж. Затое пабывалі ў вёсцы Гарбузы — здзейснілі падарожжа ў дзяцінства.

Парадкі, аднак жа, былі ў дзетдоме суровымі. За правіну маглі жорстка пакараць: пакінуць без ежы, настукаць па галаве альбо выставіць голую да дзвярэй хлапачага пакоя. (Самы жахлівы «выхаваўчы прыём!») Старэйшыя дзяўчыны практыкавалі разборкі паміж сабой: «цёмную», накінуўшы коўдру на галаву.

Адчуваецца розніца паміж дзетдомамі асіповіцкім і мінскім?

Ды я не сказала галоўнага: увесь гэты час, зводдаль, за дачкою сачыла родная маці Еўдакія. Адшукала ўстанову, уладкавалася паблізу працаваць, пасылала паштоўкі без адрасу і подпісу... Нап'ўна, выглядала на дварэ ў чародках дзяцей... А потым наведвала, брала да сябе на здымныя кватэры і ў інтэрнат. (Што яна пры гэтым гаварыла? Чужым жа дзяцей не аддаюць.) Пра маці вядома, што прыехала з Віцебшчыны, пры акупацыі знаходзілася ў Дуброўне. Бацькоў яна не ведала і не памятала. Таксама дзетдомаўка.

Жанчына пайшла з жыцця, калі даччы споўнілася 13. Як і пры якіх абставінах, невядома. Надзя ведала месца апошняй працы маці і нават атрымала на памяць яе асабістыя рэчы. А прычынай, чаму маці рашылася яе, малую, пакінуць, з'яўляецца, на думку Надзеі Іларыёнаўны, цяжкае матэрыяльнае становішча і немагчымасць з дзіцём атрымаць у горадзе працу.

Хто Надзін бацька, засталася белай плямай. У тым узросце не задаюць «дарослыя пытанні».

Вучыліся выхаванцы дзіцячага дома ў Мінскай сярэдняй школе №1. На выходныя і настаўніцы, і выхавацелькі бралі да сябе вучаніц дадому. Вось іх імёны: Тамара Дзмітрыеўна (выхавацель), Рахіль Абрамаўна

**Выхаванцы былі
прыстойна апрануты,
пакормлены.
Нездаровыя
і слабыя атрымлівалі
дадатковы паёк.
Спалі на матрасах,
напханных саломая,
у вялікіх пакоях.
Усё жыццё сястры
сніўся агульны
пакой і шарэнгі
ложкаў. Кожнае лета
дзяўчынку браў да
сябе брат бацькі,
дзядзька
Віця Галінеўскі**

Так іх вучылі вышываць

Жанчына пайшла шукаць праўду ў Белполк на Грушаўскую. Да камандавання яе не дапусцілі. Тады яна рашылася на адчайны крок: кінулася на капот генеральскай машыны. Генерал вывучыў дакументы, перагледзеў рашэнне суда

цтва з акупантамі прыроўнівалася да здрады Радзіме і дзіўна фармулявалася як «сношение с иностранным государством». У лютым, пасля Пішчалаўскага замка, асуджаны быў этапаваны ў Свядлоўскую вобласць. Праз тры з нечым месяцы ён памёр у лагерным лазарэце з дыягназамі «дыстрафія» і «туберкулёз». Месца пахавання невядомае. Паколькі маці выдалі даведку, то дзеці мелі права на грашовую дапамогу. Дваіх жанчына пакінула пры сабе, адна «дасталася» бабулі, а меншая — дзетдому.

Яшчэ раней Кацярыне Гуміной (Баран) давалося пазмагацца за сваё даваеннае жыллё. У іх доме бомбай пашкодзіла сцяну, тады сям'я перабралася ў апусцелы дом цёткі. Бацька умацаваў рэйкай сцяну і пусціў жыць суседзяў Янушкевічаў.

Вольга распавядае: «З Масквы вярнулася бацькава радня, сем чалавек, а ў іхнім доме — наша мама з дзецьмі. Ім гэта не спадабалася. Маму выперлі, але і ў наш дом ёй ходу не было. Адна з суседскіх дачок выйшла за афіцэра Белпалка, той пагражаў маме пісталам, збіў яе так, што трапіла ў бальніцу. Падала мама ў суд — і выйграла, а тыя ўсё роўна нас не пускаюць. Праз акно мы лазілі ў адзіны пакойчык».

Жанчына пайшла шукаць праўду ў Белполк на Грушаўскую. Да камандавання яе не дапусцілі. Тады яна рашылася на адчайны крок: кінулася на капот гене-

ральскай машыны. Генерал вывучыў дакументы, перагледзеў рашэнне суда. У выніку маёр Маладцоў вярнуўся на Разінскую без пагонаў і партупеі, яго выгналі з арміі. Суседзі знайшлі іншае жыллё і нарэшце выселіліся.

Вольга памятае татарскія агароды, дзе немцы сеялі брукву, і мячэць каля сённяшняй гасцініцы «Юбілейная»; на яе месцы цяпер рэстран, казіно і боўлінг. Горад у 50-ых «расчышчалі». Друз і старую цэглу звозілі ў раён Палаца спорту, у забалочаную пойму ракі. Палонныя немцы сядзелі на бярвеннях і гралі на губных гармоніках. Яны частавалі дзяцей салёнымі арэшкамі з бляшанак і цукеркамі. Больш запомніліся самі бляшанкі: са шкiлетамі на мыліцах.

Выхаванцам выдавалі амерыканскую дапамогу: высокія чаравічкі са шнураўкай, дзяўчаткам — беляя, а хлопчыкам — чорныя. Перапалі таксама харошанькія палітончыкі і капялюшыкі-балеро, кітайскія выселья сукеначкі.

Вольга выйшла замуж за свайго аднакласніка, які атрымаў прафесію дызайнера. Нядаўна яны адзначылі «залатое вясельле». Сын і дачка, зразумела, даўно дарослыя, унучка заканчвае школу. Мая суседка па вуліцы, як і Валя Каспаровіч, медсястра па адукацыі, толькі яна рэгулярна «бегала» ад медыцыны ў розныя іншыя галіны гаспадаркі. Потым да пенсіі вяла лячэбную фізкультуру ў гарадской паліклініцы №12.

Аб новай знаёмай я паведамiла Надзі Юльскай. Аказалася, разам з Воляй Гуміной яны прайшлі і 3-і дашкольны, і 7-ы дзіцячы дом. Успомiла яна і таварышку («чорненькая такая?»), і нямецкія бляшанкі з арэшкамі. У іх агульныя сябры і настаўнікі, агульнае сiрочае дзяцінства.

Я парупiлася жанчын звесці, пазнаёмiць «нанова». Было цікава: як яны сустрэнуцца? Надзея з Вольгай пазналі адна адну ў твар. Пазналі... і разгубiліся. Няёмкасць адчулі, ці што? А потым доўга, стуліўшы галовы, разгледвалі Надзіны старыя фотаздымкі (у яе дома цэлы архiў). Успамiналі...

(англійская мова), Ганна Мітрафанаўна (класная), фізік Дубініна... Больш за ўсіх удзяляла ўвагі сiротам Ганна Аронаўна, якая аднаго хлопчыка ўсынавіла. Ёй, адзінокай, сталыя выхаванцы «выбілі» кватэру, пасылаючы ва ўсе iнстанцыі калектыўныя лiсты.

Дырэктар 7-га дзетдома Аляксандра Якаўлеўна пражыла 105 гадоў і памерла не так даўно, у 2014-м. Увесь гэты час выпускнікі віншавалі яе, наведвалі. Менавіта былая дырэктарка пацвердзіла адміністрацыі Маскоўскіх могілак, што там знаходзіцца магіла Надзінай маці.

Скончыўшы мiнскi iнстытут, Юльскай працавала настаўніцай фізічнай культуры. Яе асабiстае жыццё «на замочку», а мы ў душу не лезем. Ведаем толькі, што адзіная дачка не захавала сям'ю, а любiмы ўнук Янка праходзіць службу ў беларускім войску.

...У гадавіну смерці Васiля Быкава мы ўскладалi кветкі на магілу пiсьменніка. Надзея нас паклiкала, павяла ў глыб і паказала магілу матулі, якую яна даглядае. Не без цяжкасцяў, але месца пахавання ўдалося захаваць за сабой, і цяпер прыгожая ў свае за 70 з нечым Надзея — з точанай фігуркай і серабрыстай галоўкай — мае прывiлею займець апошні спачын разам з ганаровымi жыхарамi сталiцы...

Вольга

Дзетдомаўку Вольгу Анатолеўну Далгачову я сустрэла на нашай вуліцы. У яе былі свае прычыны выхоўвацца мамай-дзяржавай.

Волечка нарадзілася ў сям'і карэнных менчукоў у 1943-

ім. У чатыры годзікі яе мусiла афіцыйна здаць на выхаванне ў дзетдом сама маці. Бацьку, Анатоля Гумiна, у пачатку 45-га арыштавалі; у час акупацыі ён працаваў слесарам-водаправодчыкам на свiдравiне. З вуліцы Разiнскай пры немцах многiя зараблялі на хлеб. Супрацоўні-

Сустрэча праз многа гадоў. Надзея і Вольга

На скрыжаванні

Вольга РАСТОУСКАЯ

Кладзі мае сны
на мову памерлых багоў
Кладзі мае думкі
на плечы натоўпаў каменных.
Кiдай бездакорныя позiркі
майстру сусвету
Кiдай незлічоныя словы
ветру і сонцу дажджом
і пяском.
Iдзі мне насустрач
нiбы на сустрэчу з адлегласцю
тонкай ад смерці да сна
Iдзі небяспечна
вяртаючы словы з нябёсаў маiх
на крокі сваiх недарэчных
учынкаў.

Кава з водарам блюза
Сустрэкае мяне ўсмешкай
Пазiрае пяшчотна
Асытае мой шалiк камплiментамi
Натхняе цябе
Абуджае дзень

калі кранаеш тую глыбiню
святлом сваiх далоняў нерухо-
мых,
яна маўчыць,
і варты ўсвядомiць —
на скрыжаваннi
ў пошуках дарог
бязмежнай плыню
сыходзiць

дзiўлюся
дзiвам

дзiўленым.
павер'ям
верна
веру.
гукаю
гукам
гучным.
пiшу
напiсаным
пiсьмом.
чытаю
нечытанае
чытво.
смяюся
смяхам
смейным.
смейна
чытаннем
пiсаным
бязгучным
няверным
дзiўным...

Няспешная

Фота www.unusualplaces.org

Дзiкая
Прагнай
Хваля майго палону
Хвалюе
Не разумее
Песнi мярзотных стогнаў.
Бяспечная
Цiхая
Гнуткая
Прасцiна майго натхнення

Працiнае
Не супыняе
Запалу былога тленне.
Нясцёрпная
Спрытная
Цяжкая
Мара майго сусвету
Марнуе
Не закранае
Дотыкаў гучных ветру.

Дзень нараджэння Тараса Шаўчэнкі

Да дня нараджэння Тараса Шаўчэнкі (10 сакавіка) адбыліся адразу два флэшмобы: #ШевченкоЧелендж2017 і #GlobalShevchenko. А Кіеўскі метрапалітэн зачытанне вершаў Кабзара прапускаў праз турнікеты бясплатна.

У сацсетцы facebook некалькі дзён з'яўляліся відэа, дзе людзі чыталі вершы Шаўчэнкі. Умовы ўдзелу ў Флэшмоб #ШевченкоЧелендж2017 былі такія: 1. Прачытаць любы верш Тараса Рыгоравіча; 2. Запісаць аматарскае відэа і выставіць яго на сваёй старонцы ФБ; 3. Перадаць эстафету тром (і больш) наступным удзельнікам; 4. А

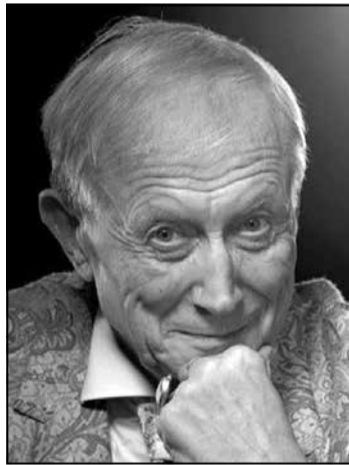
тым, хто атрымаў эстафету, на працягу 24 гадзін выканаць умовы акцыі і перадаць яе наступным удзельнікам.

З 10 лютага да 8 сакавіка па ўмовах флэш-мобу #GlobalShevchenko трэба было зрабіць фота ці сэлфкаля помніка Шаўчэнкі ў любым кутку свету, апублікаваць фота на афіцыйнай старонцы флэш-мобу ў facebook, а таксама на сваіх старонках у сацыяльных сетках, паказаўшы #GlobalShevchenko краіну і горад, дзе зроблена фота.

9 сакавіка а 16:00 (па кіеўскім часе) арганізатары заклікалі ўкраінцаў ва ўсім свеце прыйсці да помнікаў Тарасу Шаўчэнку і адначасова зачытаць верш з цыкла «У казматы». Гэта было найбольшае адначасовае чытанне твора Тараса Шаўчэнкі ў гісторыі.

Юбілей Яўгенія Еўтушэнкі

Паэт і сучасны класік Яўгеній Еўтушэнка 18 ліпеня будзе адзначаць сваё 85-годдзе.

У гонар гэтага юбілею галоўныя сцэнічныя пляцоўкі Масквы будуць прымаць фестываль. Па словах генеральнага прадзюсара праекта Сяргея Віннікава, ініцыятарам правядзення фестывалю ў гонар 85-годдзя Яўгена Еўтушэнкі выступіў «Інстытут сучаснага мастацтва», які прыцягнуў да ўвасаблення сваёй задумкі розныя творчыя арганізацыі, пры гэтым ідэя атрымала падтрымку Міністэрства культуры РФ. У траўні і чэрвені запланаваны гастрольны тур Я. Еўтушэнкі з паэтычнымі вечарынамі па гарадах Расіі, Беларусі і Казахстана і сустрэчы паэта з маладымі літаратарамі ды студэнтамі творчых ВНУ Расіі ў «Музеі Яўгена Еўтушэнкі» ў Перадзелкіна.

Месцамі правядзення асноўных юбілейных мерапрыемстваў будуць галоўныя сцэнічныя пляцоўкі Масквы: Канцэртная зала імя П. І. Чайкоўскага, Вялікая зала Маскоўскай кансерваторыі.

Галоўная падзея фестывалю ў гонар юбілея Яўгенія Еўтушэнкі адбудзецца 13 чэрвеня ў Дзяржаўным Крамлёўскім палацы — музычна-паэтычны спектакль «Калі будзе Расія, значыць, буду і я». У ёй будуць удзельнічаць самыя знакамітыя артысты краіны: Ала Пугачова, якая выканае новую песню на вершы Я. Еўтушэнкі, Іосіф Кабзон, Леў Лешчанка, Міхаіл Баярскі, Дзіма Білан, Валерыя, Ларыса Долина і яшчэ многія іншыя. Здымкі праграмы будзе весці

Першы канал расійскага тэлебачання.

Яўгеній Еўтушэнка нарадзіўся на станцыі Зіма Іркуцкай вобласці ў сям'і геолага і паэта-аматара Аляксандра Гангнуса. Першы верш апублікавала газета «Советский спорт», а першая кніга вершаў «Разведчики грядущего» выйшла ў 1952 годзе; тады ж ён стаў самым маладым членам Саюза пісьменнікаў СССР. У 1963 годзе яго намінавалі на Нобелеўскую прэмію па літаратуры. Я. Еўтушэнка з'яўляецца аўтарам больш за 150 кніг, якія перакладзены на многія мовы свету. Найбольш вядомыя — паэмы «Брацкая ГЭС», «Мама і нейтронная бомба», зборнікі вершаў «Грамадзяне, паслухайце мяне», празаічныя творы, публіцыстыка, мемуары, анталогія рускай паэзіі «Паэт у Расіі — больш, чым паэт». З 1991 года Я. Еўтушэнка жыў у ЗША, выкладаючы ва ўніверсітэце Талсы. У жніўні 2013 года перанёс аперацыю па ампутацыі нагі, але, нягледзячы на гэта, не губляе бадзёрасці духу і не спыняе актыўнай працы...

Невядомае апавяданне Фіцджэральда

У амерыканскім часопісе «New Yorker» было апублікавана раней невядомае апавяданне Фрэнсіса Скота Фіцджэральда «The I.O.U.», датаванае 1920 годам.

Апавяданне пра кніжных выдаўцоў, гатовых падманваць чытачоў дзеля высокіх працажаў, было напісана пісьменнікам у жанры сатыры. Галоў-

ны герой, ад чьёй асобы вядзецца расповед, — такі ж нядобрасумленны выдавец, у якога ёсць гісторыя лекара, які сцвярджае, што можа кантактаваць з мёртвым

пляменнікам. І падчас паездкі ў цягніку ён выпадкова паказвае кнігу таму самаму пляменніку, які аказваецца жывым.

Раней у выдавецтве «Simon & Schuster» паведамлялі пра тое, што зборнік неапублікаваных апавяданняў Фіцджэральда «Я памру за цябе» (I'd Die for You) будзе апублікаваны ў красавіку гэтага года. Усе творы пісьменнік напісаў яшчэ ў сярэдзіне і напрыханцы 1930-х гадоў, і па розных прычынах яны не былі надрукаваныя.

80-годдзе Валянціна Распуціна

З нагоды 80-годдзя з дня нараджэння вядомага рускага пісьменніка Валянціна Распуціна 15 сакавіка па ўсёй Расіі прайшлі памятныя ўрачыстасці.

Адкрыліся адразу два музеі: у Іркуцку і на малой радзіме пісьменніка ў Усць-Удзе, а ва ўсіх школах Расійскай Федэрацыі прайшоў усерасійскі ўрок па творчасці Валянціна Распуціна. Увесь дзень эфір на радыё «Кніга» быў прысвечаны пісьменніку, акрамя гэтага, кожны дзень на працягу года там можна будзе пачуць творы Валянціна Рыгоравіча ў выкананні вядомых расійскіх актёраў.

У Доме Пашкова Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі ў дзень імянін пісьменніка, 22 сакавіка, адбыўся памятны вечар «3 глы-

біняў у глыбіні», на якім выступілі Наталія Салжаніцына, рэктар Літаратурнага інстытута Аляксей Варламаў, крытык і публіцыст Леў Анінскі, іншыя творцы, а студэнты тэатра Шчукінскай вучэльні прачыталі фрагменты з твораў В. Распуціна.

У Іркуцку з 5 па 9 кастрычніка пройдзе адзін з самых вядомых

у свеце экалагічных фестывалю «Чалавек і прырода», задуманы пісьменнікам і які цяпер носіць імя Валянціна Распуціна. У гэтым годзе ў праграме будуць удзельнічаць не толькі дакументальныя фільмы пра пісьменніка, але і гульнявыя фільмы, створаныя па яго тэкстах. Таксама ў верасні ў Іркуцку пройдзе Форум маладых пісьменнікаў Расіі, краін СНД і замежжа, прысвечаны В. Распуціну.

У межах кніжнага фестывалю «Красная площадь» запланаваны круглы стол, прысвечаны творчасці В. Распуціна. Акрамя гэтага на кірмашы будуць прэзентавацца новыя выданні твораў пісьменніка (напрыклад, публікацыя перапіскі Валянціна Распуціна з Віктарам Астаф'евым). Восенню на Культурным форуме, які штогод праходзіць у Санкт-Пецярбурзе, пройдзе навукова-практычная канферэнцыя «Спадчына Распуціна: вечныя пытанні».

Кніга з карцінамі Буша-малодшага

Кніга-альбом «Партрэты мужнасці», у якой сабраны карціны былога прэзідэнта ЗША Джорджа Буша-малодшага, стала бэстсэлерам.

Уяе ўвайшлі 66 партрэтаў ветэранаў амерыканскай арміі, з якімі Буш меў зносіны на працягу сваёй кар'еры.

«Я ведаю асабіста кожнага, каго намаляваў. Ствараючы партрэты, я думаў пра паходжанне гэтых людзей, іх службу, іх раненні», — адзначыў былы прэзідэнт.

Кніга паступіла ў продаж 27 лютага. Яна трымаецца на першым радку сярод бэстсэлераў жанру нон-фікшн па версіі «Publishers Weekly».

Новая кніга Кінгаў

Стывен і Оўэн Кінгі пішуць трылер пра тое, «што б адбылося, калі б усе жанчыны пакінулі свет». Кніга называецца «Спячыя прыгажуні».

Вядомы пісьменнік ужо супрацоўнічаў раней са сваім старэйшым сынам Джозэфам, які выдае творы пад псеўданімам Джо Хіл. Гэта будзе першая сумесная праца бацькі і малодшага сына Оўэна.

Падзеі рамана адбываюцца ў недалёкай будучыні, калі на Зямлі пачаўся дзіўны феномен. Усе жанчыны падчас сну ператварыліся ў коканы, і мужчыны засталіся адны. Толькі адну жанчыну абышло цудоўнае ператварэнне. Таму Эві становіцца цэнтрам мужчынскага захаплення і нянавісці.

На творчым рахунку Оўэна Кінга — зборнік апавяданняў «Мы ўсе разам» і два раманы.

Трылер «Спячыя прыгажуні» з'явіцца на паліцах замежных крамаў 26-га верасня.

Матэрыялы старонкі падрыхтаваныя паводле публікацый ria.ru, Artnet, bustle.com, lenta.ru і Associated Press